

je tatáž jako autorů. Shrnutí: systém, dokonale charakterizovaný Liessmannem, má u nás diskriminační konsekvence na úrovni individuální, generační a oborové, v krajním případě jde o kombinaci všeho. Jakkoli kritice v případě soutěže o neinsti-tucionální, tedy účelové financování, nemůže jít o nárokovost, zcela jistě jde o akcent na férovost (množí se hlasy volající po právnickém posouzení procedur).

Marná vytrvalost v opakovaném psaní stále komplikovanějších projektových návrhů vede k zoufalému plýtvání pracovním časem (nehledě na faktické plýtvání „lidskými zdroji“ a jejich invencí, kreativitou a zkušeností). „Za těchto podmínek se nezlepšuje kvalita výzkumu, nicméně čísla s ním spojená jsou stále hezčí. A když pak univerzitní vedení svým vědcům stanoví, o kolik procentních bodů mají v příštím roce zvýšit finanční prostředky z externích zdrojů, tak se přímo vnučuje vzpomínka na stanovování priorit a určo-

vání cílů plánovaného hospodářství v bývalých socialistických státech.“ Netřeba snad už citovat větu o ironii světových dějin, když zavrhl marxistické učení o hodnotě vynaložené práce úměrné času, který na ni byl vynaložen.

Není vhodnějšího zakončení než zdánlivě triviálním konstatováním, nad kterým se ale po všech soudobých zkušenostech můžeme s překvapením pozastavit: „Každý, kdo pracuje na univerzitě, má jedinou touhu: jednou se v klidu a bez všech vnějších tlaků věnovat tomu, proč je tu údajně zaměstnán – přemýšlet, zkoumat, experimentovat, psát.“ Možná situaci v naší vědě a na akademické půdě univerzit dokreslí pár autentických výroků z úst vedoucích pracovníků, jejichž jména zde z pochopitelných důvodů neuvádím: „Po zkušenostech z posledních let a měsíců si už bohužel nedělám velké iluze a stále intenzivněji přemýšlím, že odejdu co nejdříve do ústraní a budu provozovat svoji

vědu (pokud vůbec) pouze pro své potěšení jako soukromý badatel, nezávisle na metodikách hodnocení, institucionálním financování nebo ‘vysoutěžených’ grantových prostředcích.“ ... „Už začínám ztrácet dosavadní optimismus a doporučuji těm nejlepším studentům, aby se raději orientovali na vědeckou kariéru v nějaké rozumnější zemi...“ nebo „Naneštěstí či naštěstí je to skoro všude podobné, takže ani emigrace by jim moc nepomohla – nejenom v Německu, ale ani jinde po Evropě.“

Dejme přece jen poslední, a vlastně optimistické slovo Liessmannovi: „...rozhodujícího pokroku poznání dosáhlo lidstvo v epochách, které o managementu vědění neměly ani potuchy.“

**Academia, Praha 2010, 128 str.
Cena 225 Kč**

Radim Kopáč

ROZHOVOR

Mácha (nejen) znovuzrozený

16. listopadu 1810 se narodil v Praze Karel Hynek Mácha, básník, jehož život a dílo byly zejména v posledním století zahrnuty takovou mírou pozornosti, o které se žádnému druhému českému literátovi ani nesnilo. Letošní 200. výročí Máchova narození připomněly stovky akcí po celé republice a desítky příležitostných publikací. Nakladatelství Academia vydalo k tématu čtyři tituly: Máchovské studie Růženy Grebeníčkové, Knihu o Máchově Máji Dušana Prokopa, Cesty s Karlem Hynkem Máchou Jiřího Padevěta a sborník editorů Aleše Hamana a Radima Kopáče Mácha redivivus (1810–2010). Především k této knize se váže následující rozhovor Radima Kopáče se Stanislavem Komárkem, jedním z 29 zastoupených autorů.

Co má biolog a filozof Stanislav Komárek společného s básníkem Máchou?

Odpověď je jako u Chytré horákyň: Něco má a něco nemá. Koneckonců i biolog či filozof prošel nějakým školním vzděláním, kde se o Máchovi učil, a nejen to, rád si v soukromí Máchu čte. Je to jeden z nejlepších českých písničích básníků a v první polovině 19. stol. obzvláštní velikán, který ční nad všechny své současníky. K tomu byl Mácha jedním ze zakladatelů turismu v Čechách. Připomeňme, že obrozenecký výraz pro turistu je potulník. Ono to bylo pro kandidáta juris tak trochu povážlivé, když se potuloval po českých zemích pěšky; dodejme, že v Máchově době nebyla téměř žádná veřejná doprava, až na pár dostavníků, které jezdily z Prahy několika směry, a pár šífů, které se plavily po Vltavě a Labi. Zato lidé měli, na rozdíl od nás, relativně dobré nohy a praxi v chůzi, takže mladý a jistě tělesně zdatný Mácha zdárně došel do Krkonoš, do severní Itálie, jindy na zříceninu Bezdězu. A právě prožívání přírody, živé i neživé, je

něco, co má biolog společné s literátem. Svět je jeden a my nemůžeme říci: zde krkonošská flóra, doména botaniků, zde krkonošská fauna, doména zoologů, a zde, úplně mimo, umělecké imprese z Krkonoš, doména básníků. Kdo do Krkonoš jednou přijede, nemůže toto vše od sebe oddělit.

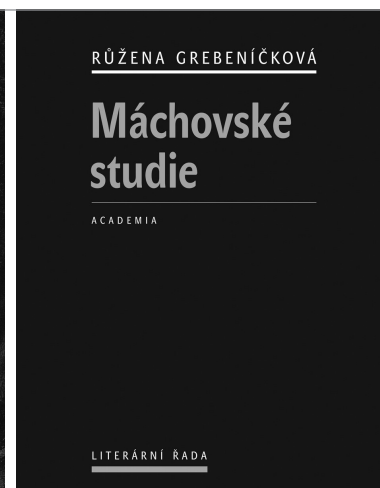
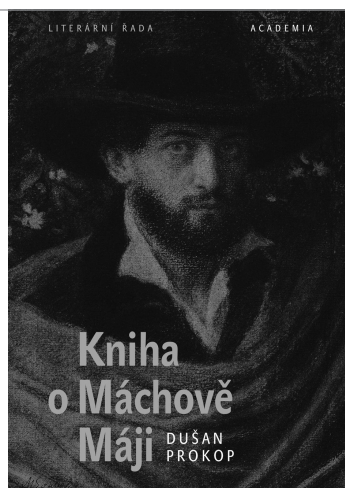
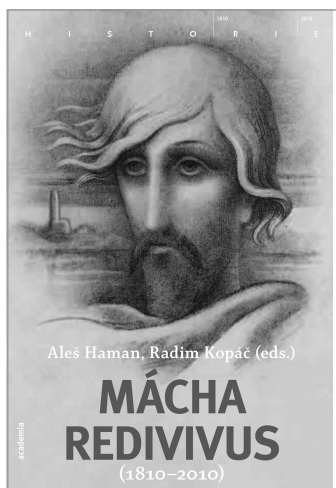
Vybral bych z vaší odpovědi dva momenty. První se váže k turismu: o Máchovi jako zakladateli české turistiky pojednává esejistka Josef Kroutvor ve sborníkovém příspěvku Mácha a počátky turistiky. A jako druhý bych zmínil Máchu jako český písničích básníka. Vy jste přitom svůj příspěvek nazval Mácha německý, a dokonce v něm citujete jednu báseň v němčině, z níž vám „běhá po zádech mráz“ a v níž je obsažen „jaksi celý Mácha“. Jak je to tedy?

Teď ponechme stranou, jak to bylo s etnicitou osoby zvané Karl Ignaz Macha. Máchova maminka byla etnicky nevyhraněná, starý pan Mácha byl spíše etnický

Čech. Tehdy se to takto nebralo, značná část lidí používala oba jazyky, pokud něco psali nebo šli na úřad, mluvili německy, doma nebo se služebním personálem mluvili česky, často tzv. Küchenböhmisches. Mácha měl prakticky jenom německé vzdělání a místa, kde rád pobýval, byla osídlena německým etnikem. Dnešní Máchovo jezero se jmenovalo Hirschberger Gross-Teich, i ten strašný lesů pán byl reálná postava, z dnešního pohledu sudetský Němec. Mácha tedy psal německy a psal německy dobré básně – na to, že je tvořil jako gymnazista, jsou vynikající. Jsou dokonce výrazně lepší než mnohé české, které napsal později. Mácha se tedy mohl klidně zapojit do německé romantické literatury a také by tam jistě získal ocenění, možná by ale mezi tolika německými písničích básníky nevynikl. Mácha je mrtev a kdo odpoví s jistotou, zdali skutečnost, že si vybral nakonec češtinu, nebyla vlastně nevědomá „přeživací“ finta, aby se vyprofiloval jako jednoznačně nejlepší český básník první poloviny 19. stol.? Kvalitní starší česky psané básně ležely v daleké minulosti; mám na mysli třeba Friedricha Bridela, který byl také Němec a dostal od jezuitského řádu za úkol naučit se česky a psát českou duchovní poezii. Mácha tedy tímto rozhodnutím své pověsti velmi prospěl. Nechci mu ovšem podsouvat takový jednoduchý kalkul, ale pokud by psal v němčině, ztratil by se zřejmě v houštině německých romantických básníků.

Mluvíme o Máchovi-potulníkovi, o jeho cestách mezi němčinou a češtinou, o cestách z Prahy do Krkonoš, Itálie, na Bezděz. Jakou cestou prošel Mácha z 19. do 20. stol.? A kde se jeho život a dílo v průběhu 20. stol. usadily?

Máchovi se stalo to, co každého literáta velmi poškodí. Stal se součástí povinné školní četby a paní učitelky se dodnes ptají svých nebohých svěřenců „co tím chtěl básník říci“. Ti, kdo se o literaturu zajímají, se pak musí snažit, aby v sobě tento odpor z hodin českého jazyka překonali a Máchu nebo jiného autora si přečetli bez

vysvětlivek a komentářů. Musím říci, že zejména Máchův Máj je báseň naprosto strhující. Ukažte mi romantického básníka, který se dožil vysokého věku, ne však jako lidská troska, ale jako plodný pisatel. Byly sice případy jako Victor Hugo nebo z romantických vědců Alexander von Humboldt, ale typický romantik umírá mlád. Je celkem jedno, na co Mách a zemřel, ale romantický étos mu hloidal na životním kořeni: romantik musí ve vhodný okamžik zemřít, a tím uzavřít jakousi hypotéku na svoji budoucí slávu. Platí to i ve 20. stol. Kdo by např. vzdychl po Jiřím Wolkero-vi, kdyby ve 30 převzal rodinný závod, v osmačtyřicátém roce byl vyvlastněn a zemřel v 80 letech? Zemřít mlád je velká devíza, tedy z hlediska pozdější literární slávy.

K výročí K. H. Máchy vycházejí letos monografické práce, sborníky, Obec spisovatelů se k Máchovi odkazu hlásí dlouhou řadou regionálních, národních a nadnárodních akcí. Neplatí trochu i dnes obrazoborecká studie Bohuslava Brouka Máchův kult, v níž si autor bral na paškál právě patologii takového druhu oslav?

Oprašování osobností z minulosti je velmi oblíbenou činností. Vždycky mě trochu znepokojuje, pokud se něčí činnost vyčerpává péčí o odkaz něhoho jiného. Budí to trochu dojem, že je tu určitá nedůvěra k vlastním možnostem. Mách a byl jistě větší literát než většina ostatních, ale sám bych nerad strávil život péčí o odkazy jiných. Jsou osobnosti, které jsou mi svou činností blízké či milé, třeba Carl Gustav Jung nebo Adolf Portmann, ale stát se jejich profesionálním vykladačem mi připadá jako trochu hubený životní program. Všichni velikáni minulosti jsou neobyčejně užiteční a významní jako inspirace, ale jako cíl života jsou vždy problematictí. Že se Máchovi věnujeme a vydáváme o něm knihy, je jenom slušné a spravedlivé. Ostatně doba je klidná a nevzrušivá. Kdyby byla přítomnost dynamičtější, asi bychom se méně věnovali podobným záležitostem – ale možná dobře tak.

Vrátím se ke sborníku Mách a redivivus (1810–2010). Pojali jsme ho s A. Hamanem do jisté míry v opozici k předchozím sborníkům surrealistickým a strukturalistickým, ke knihám Oldřicha Králíka a Pavla Vašáka.

Nechtěli jsme mířit jedním směrem, ať jde o autorský styl, žánr, úhel pohledu, o národnostní nebo generační příslušnost atp. Proto jsou v knize zastoupeni literární vědci a teoretici, ale také básníci, prozaici, esejisté, filozofové. Lubomír Doležel vedle Jaroslava Balvína, Alexandr Kliment nebo Jan Štolba vedle Milana Exnera, Daniely Hodrové, Dalibora Turečka; dále Herta Schmidová z Německa, István Vörös z Maďarska nebo Robert B. Pynsent z Anglie. Přesahuje Mách a svým významem hranice? Funguje jeho dílo také jinde než mezi Čechy, potažmo Němci?

Obávám se, že snad pouze v rámci bohemistických, případně germanistických studií. Není mi známo, že by překlady Máchy do francouzštiny, angličtiny, čínštiny či arabštiny působily v tamních literárních kruzích obzvláštní převrat. A kdo z lidí, mimo krvavé diktátory, skutečně otřese světem?

Ptal jsem se s ohledem na to, že polští, francouzští, němečtí nebo angličtí romantici, jistě literárně srovnatelní s Máchou, jsou do češtiny hojně překládáni. Mách a, pokud jde o recepci, takové štěstí v zahraničí neměl. Dotkl bych se ještě jednoho tématu, a sice vztahu mezi Máchovým životem a jeho dílem, a zeptal bych se, jaký význam přiřkládáte jeho deníkovým zápiskům. Zejména těm erotickým ze září až listopadu 1835...

Domnívám se, že je to věc, která se neměla publikovat z hlediska etického. Ty zápisky jsou svým způsobem velmi poučné a Jakub Arbes zažil řadu napínavých a jistě i veselých chvil při jejich luštění. Spíš si říkám, že pokud někdo něco zašifruje, patrně si nepřeje, aby se takový text publikoval. To vůbec není otázka cenzury, že by básník neměl mít různé drsné aspekty ve svém díle, ale v podstatě otázka slušnosti. Pokud měl někdo možnost vydat během svého života vše podstatné, co napsal, nepublikoval bych pak ani různé poznámky. Víím, že se to běžně dělá, ale je to jako dívat se předčasně na embrya, nebo lézt někam, kam nás nepozvali. Není důvod domnívat se, že básník musí být světec a hrdina. Básník může být také trochu nemravný a tyran. Pokud by to bylo na mně, tak bych Máchovy deníky neotiskl.

Ovšem řada obrazů, motivů i konkrétních vět z Máchových deníků, a nemyslím jen ten erotický z r. 1835, ale i jeho zápisky z cest, třeba do Itálie, se doslova přelévá do jeho oficiálně publikovaných a široce přijímaných děl. Jsou tyto deníky, výpisky z četby nebo zápisy snů rovnocenné s Máchovým literárním dílem, anebo jde pouze o přípravný materiál, jakýsi náběh k jeho básnické nebo prozaické tvorbě?

Tady bych se opřel o to, že autorovým dílem je to, co on sám za dílo pokládá a co sám vydal. Člověk vyhotoví za život mnoho rozmanitých zápisků, dnes bychom třeba mohli vydávat mistrovsky sms nebo jeho e-mail, ale je otázka, proč to dělat. Podobně jako je při interpretaci podstatná tzv. mens auctoris, tedy to, co sám autor o díle říká, pokud se něco takového zachová. Něco jiného je, když disidentní básník je vězněn někde na Sibiři a možnost vydat své dílo nemá, pak by se jistě publikovat mělo. Ale jinak je to takový počin, jako dívat se oblíbené osobě na střeva: poučíme se tím, ale zároveň se také trochu otřese a máme dojem, že jsme tak činit neměli.

Já bych na závěr naše role prohodil: Máte vy nějakou otázku?

Já bych měl dotaz, co vás ke sborníku přivedlo? Je to počin jistě velmi záslužný. Jaký je váš subjektivní vztah ke Karlu Hynku Máchovi?

Právě že subjektivní. Měl jsem vždycky a dodnes mám hlubší vztah k Máchově próze než k jeho poezii, k jeho povídkám, zejména Pouti krkonošské, kterou ve sborníku podrobila důkladné analýze Herta Schmidová, k Marince nebo k románu Cikáni. Když jsme v r. 2008 začali s A. Hamanem na téma máchovského sborníku mluvit, tak mě ta myšlenka nadchla právě z důvodu, že bychom mohli sestavit knihu, která se bude odlišovat od čtyř milníků, které jsem zmiňoval. Čtli jsme sborník sestavit jinak, různorodě, aby v něm byly jak autorské interpretace, tak autorské projekce, tedy literárně-vědné analýzy vedle osobních básnických či esejistických vyznání ze vztahu k Máchovi a jeho dílu. Záměrem bylo dotknout se Máchy, pokud možno, nově, neredukovat jej pohledem z jedné strany nebo z jedné pozice.